

ד ע"ב-ה ע"א. עדר ונכסים שנפלו לאחים בירושה

כל עדר ששייך בשותפות למספר אנשים, ואין הבעלים יחידים – פטור ממעשר בהמה, מהכתוב "וְכָל פֶּטֶר שֶׁנָּגַד בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לְה'" (שמות יג, יב). במסכת בכורות (נו ע"ב) הסיקו שמקרא זה שעניינו בבכור שהשותפים חייבים מהכתוב "וְזָכַרְתָּ בְּקָרְבְּךָ וְצִאָנְכֶם" (דברים יב, ו), לדין מעשר בהמה שהשותפים פטורים. לכן בשני אחים שקיבלו בירושה עדר מאביהם, ורוצים להיות שותפים בעדר כדי להיפטר מחיוב מעשר בהמה, תלוי באיזה אופן חילקו את העדר:

א. "תפיסת הבית" – האחים עדיין לא חילקו ביניהם את העדר, לכן העדר נחשב כשייך לאדם אחד "לאביהם", וחייב במעשר בהמה.

ב. קניין – חילקו ביניהם את העדר לפי שווי העדר, כך שכל אחד קיבל בדיוק חצי משוויו (וקנה את חלקו בגדיים שקיבל תמורת התיישים שנתן לאחיו) והתבצע "מקח וממכר" בעדר, ולכך בטלה שם "ירושה" מהעדר (ודין העדר שיש לכל אחד כקונה עדר מן השוק, ודין אחיו כשותף עסקי מהשוק). במידה ולאחר מכן השתתפו בעדר – יש להם דין של "שותפים" (או "לקוחות"), ופטורים ממעשר בהמה.

ג. חלוקה – חילקו ביניהם את העדר בחציו, אח אחד קיבל מחצית מהגדיים (עזיים צעירים), ומחצית מהתיישים (עזיים מבוגרים), ואחיו קיבל את המחצית השנייה. במידה ולאחר מכן השתתפו בעדר – חזר העדר להיות תחת "תפיסת הבית" (למ"ד "יש ברירה"). אופן ג נהפך לאופן א משום שלמעשה כבר באופן א "טמונה" החלוקה (הברירה) של העדר, ובאופן ג ישנה התממשות של החלוקה. ולמעשה לא בוצע בעדר קניין לשינוי רשות, לכן בעת שחזרו ונשתתפו חזר העדר לאופן א.

פטור ממעשר בהמה	חייב במעשר בהמה
פטור מקלבון חלקו בבהמה ונשתתפו (כדין שותפים הפטורים ממעשר בהמה), ולא חלקו בנכסים (והכסף תחת "תפיסת הבית", ונחשב שאביהם נתן עליהם מחצית השקל במתנה ולכן פטורים מהקלבון).	רבי לזר: חלקו גדיים כנגד גדיים, ותיישים כנגד תיישים - ולאחר מכן נשתתפו, מקבלים את חלקם כבראשונה (דין העדר כדינו לפני שחילקו אותו, מכיוון ש"יש ברירה", ונמצא שהעדר תחת רשות "תפוסת הבית" ונחשב בבעלות יחיד).
חייב בקלבון רבי יוחנן: חלקו גדיים כנגד גדיים, ותיישים כנגד גדיים (חילקו את העדר לפי שוויו הממוני, ובטלה שם "ירושה" מהעדר - פטור ממעשר בהמה משום שזהו עדר של שותפים. ועד שחילקו היו הבהמות שנוולו פטורות מדין "לקוח"). רבי יוחנן: חלקו גדיים כנגד גדיים, ותיישים כנגד תיישים - ולאחר מכן נשתתפו, דינם כלקוחות (דין העדר כדין שותפים שנשתתפו, מכיוון ש"אין ברירה", והעדר כלוקח מן השוק שפטור ממעשר בהמה, כנלמד במסכת בכורות).	חלקו בנכסים והשתתפו מהם (אם כך בטלה דין "ירושה" מהכספים, וחייבים האחים בקלבון), ולא חלקו בבהמה (ודין הבהמות תחת "תפוסת הבית" שחייבת במעשר).

משנתנו

האחין השותפין (ששילמו את מחצית השקל מהנכסים שקיבלו בירושה מאביהם) שחייבין בקלבון (מפני שכל אחד מהאחים חייב לשלם במחצית שקל את דמי "ההפרש" באמצעות הקלבון) - פטורין ממעשר בהמה (כדין שותפים בעדר), וכשחייבין במעשר בהמה (שנחשב העדר של "אביהם", והעדר בבעלות יחיד) - פטורין מן הקלבון. (שדמי מחצית השקל ניתנו מרכושו של אביהם, ולא מרכושם, ופטורים מקלבון כפי ששינונו במשנה "השוקל על ידי עני במתנה) - פטור (מקלבון)).

בכורות נה ע"ב

הלקוח (הקונה בהמות) ושניתן לו במתנה (בהמות) - פטור ממעשר בהמה (מהכתוב "בְּכֹר בְּנֶיךָ תִּתֵּן לִי: כִּן תַּעֲשֶׂה לְשֶׁרֶךְ לְצִאֲנֶךָ" (שמות כב, כח-כט), לומדים שכשמו שב"בניך" לא שייך בהם בכור ומתנה שהם שלך, כך שורך וצאנך פטורים ממעשר בהמה במידה ונקנו בשוק או ניתנו במתנה).

בכורות נה ע"ב

רבי ירמיה: פעמים שחייבין בזה ובזה (במעשר ובקלבון), ופעמים שפטורין מזה ומזה.

באיזה אופן חייבים או פטורים?

רבי בני: דין האחים שחלקו בירושה הוא כדין הגיסים שחלקו בירושה (במידה ולאב שנפטר היו שתי בנות נשואות - יורשים אותו שני הגיסים), הרי שהאחים בעת שחלקו, אפילו לאחר מכן שהשתתפו הינם כשני זרים זה לזה, והיה חייבים בקלבון (תקלין חדתין).

רבי מנא: דווקא כאשר שווי הבהמות הינו מיעוט או זהה לשווי הנכסים - נחשבת אי חלוקתם בבהמה כלא חלקו בנכסים וחייבים בקלבון, אך אם הבהמות היו רוב בשווי הנכסים, כאשר חלקו רק בנכסים (ולא בהמות) - אינו נחשב שחלקו בנכסים, שעדיין עיקר הנכסים, הבהמות, תחת "תפוסת הבית" ולכן פטורים מקלבון (קרבן העדה. "דבר רובא אזלינן" תקלין חדתין).

רבי שמי: פטורים האחים מהקלבון על המחצית השקל שניתנה מהנכסים, מפני שהחשבת את הנכסים כבהמות ששניהם תחת "תפוסת בית" (למרות שחלקו בנכסים), והרי למעשה חלקו בנכסים, ומה בכך שהנכסים הם המיעוט בשווי הירושה?

רבי מנא: האחים פטורים מהקלבון משום שנתנו יחדיו סלע למחצית השקל בחובת שניהם, ומכיוון שהביאו יחדיו נחשב הסלע כאילו לא חילקוהו מעולם ביניהם, ונשאר הסלע תחת "תפוסת הבית" (וממילא פטור מקלבון. ולא נחשב כהלוואה. תקלין חדתין).

רבי שמי: אם נתינת האחים ביחד מחצית השקל פוטרת אותם מהקלבון, והרי שינונו במשנה "האחים חזרו ונשתתפו חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה"?